

Sygn. akt II UK 637/15

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 7 lutego 2017 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jerzy Kuźniar (przewodniczący, sprawozdawca)
SSN Bohdan Bieniek
SSN Romualda Spyt

w sprawie z wniosku M. K.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w O.
o prawo do emerytury z tytułu pracy w szczególnych warunkach,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 7 lutego 2017 r.,
skargi kasacyjnej wnioskodawcy od wyroku Sądu Apelacyjnego
z dnia 7 maja 2015 r., sygn. akt III AUa (...),

oddala skargę kasacyjną.

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 7 maja 2015 r., III AUa (...), Sąd Apelacyjny zmienił wyrok Sądu Okręgowego - Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w O. z dnia 15 września 2014 r. i oddalił odwołanie wnioskodawcy M. K. od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w O. z dnia 9 maja 2014 r., odmawiającej przyznania prawa do wcześniejszej emerytury z tytułu pracy w szczególnych warunkach (pkt I) oraz zasądził od wnioskodawcy na rzecz organu rentowego

kwotę 180 zł tytułem zwrotu kosztów procesu za obie instancje (pkt II). Podstawę rozstrzygnięcia stanowiły następujące ustalenia. Wnioskodawca (ur. 12 maja 1954 r.) w dniu 14 kwietnia 2014 r. złożył wniosek o przyznanie prawa do emerytury. Wnioskodawca nie przystąpił do OFE. Organ rentowy uznał 28 lat, 2 miesiące i 20 dni okresów składkowych oraz 10 lat, 4 miesiące i 29 dni okresu pracy w warunkach szczególnych. Do pracy w warunkach szczególnych nie uwzględniono okresu od dnia 1 czerwca 1984 r. do 16 lipca 1994 r. w Spółdzielni Handlowo-Usługowej „D.” w P.. Wnioskodawca był zatrudniony w tej Spółdzielni od dnia 3 stycznia 1974 r. do 16 lipca 1994 r., przy czym od dnia 1 czerwca 1984 r. do dnia 16 lipca 1994 r., formalnie zajmując stanowisko kierownika magazynu, świadczył pracę jako magazynier. Z tytułu tego zatrudnienia wnioskodawcy wydano „zwykłe” świadectwo pracy, w którym jego stanowisko pracy określono jako kierownik magazynu oraz świadectwo pracy w warunkach szczególnych, w którym stwierdzono, że pracował na stanowisku magazyniera środków ochrony roślin i chemicznych wymienionym w dziale IV, poz. 40 wykazu A – stanowiącego załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz. U. z 1983 r. Nr 8, poz. 43 ze zm., dalej jako rozporządzenie). Stanowisko pracy wnioskodawcy określano jako kierownik magazynu z uwagi na związaną z tym możliwość otrzymywania wyższej pensji, która rekompensowała odpowiedzialność materialną za stan ilościowy towaru. W magazynie, w którym wnioskodawca świadczył pracę, przechowywano środki ochrony roślin oraz nawozy sztuczne, jak również pasze. W magazynie nie zatrudniano innych pracowników podległych wnioskodawcy, w przypadku konieczności wykonania cięższych prac rozładunkowych i załadunkowych pomagali wnioskodawcy inni pracownicy spółdzielni, osoby zatrudniane tylko w tym celu, niejednokrotnie również klienci, którzy ładowali nawozy sztuczne. Wnioskodawca zajmował się załadunkiem i rozładunkiem towaru, praca fizyczna wypełniała mu praktycznie cały czas pracy, obowiązki związane z prowadzeniem dokumentacji ograniczone były do wypełniania listów przewozowych oraz codziennego sprawdzania stanu magazynu i miały charakter marginalny.

Wyrokiem z dnia 15 września 2014 r. Sąd Okręgowy w O. zmienił zaskarżoną decyzję i przyznał wnioskodawcy prawo do emerytury z tytułu pracy w warunkach szczególnych od dnia 13 maja 2014 r. Sąd pierwszej instancji, wskazując na art. 32 i 184 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz. U. z 2016 r., poz. 887 ze zm., dalej ustawa emerytalna) oraz na § 2 i § 4 rozporządzenia, uznał, że katalog prac, których wykonywanie uzasadnia możliwość skutecznego ubiegania się o przyznanie prawa do wcześniejszej emerytury zawarty jest w wykazach A i B stanowiących załączniki do rozporządzenia. Katalog ten ma charakter zamknięty i jako prace w warunkach szczególnych mogą być traktowane tylko te prace, które zawarte zostały w tych wykazach. W wykazie A, dziale IV - w chemii pod poz. 40 wymieniono prace magazynowe, załadunkowe, rozładunkowe, transport oraz konfekcjonowanie surowców, półproduktów, wyrobów gotowych - pylistych, toksycznych, żrących, parzących i wybuchowych, jako prace wykonywane w warunkach szczególnych. W ocenie Sądu, materiał dowodowy zgromadzony w sprawie potwierdził, że wnioskodawca wykonywał tego rodzaju zatrudnienie stale i w pełnym wymiarze czasu pracy. Co prawda ze świadectwa pracy wynikało, że zajmował on stanowisko kierownika magazynu, jednak przedłożone organowi rentowemu świadectwo pracy w warunkach szczególnych zawiera wpis, z którego wynika, że wnioskodawca pracował jako magazynier. Biorąc powyższe pod uwagę, Sąd Okręgowy orzekł, że okres zatrudnienia wnioskodawcy w Spółdzielni Handlowo-Usługowej „D.” w P. od dnia 1 czerwca 1984 r. do 16 lipca 1994 r. należało zakwalifikować jako okres pracy w warunkach szczególnych, w związku z czym wnioskodawca spełnił wymóg wykazania 15 lat pracy w szczególnych warunkach.

Na skutek apelacji organu rentowego, wyrokiem z dnia 7 maja 2015 r. Sąd Apelacyjny zmienił zaskarżony wyrok i oddalił odwołanie wnioskodawcy, wskazując w uzasadnieniu, że Sąd pierwszej instancji właściwie ustalił stan faktyczny sprawy, dokonał jednak błędnego zakwalifikowania tego zatrudnienia, jako pracy wykonywanej stale i w pełnym wymiarze na stanowisku ujętym w rozporządzeniu (wykaz A, dział IV (w chemii), poz. 40). Zgodnie z przepisami rozporządzenia okresami pracy uzasadniającymi prawo do świadczeń na zasadach określonych w

rozporządzeniu są okresy, w których praca w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze jest wykonywana stale i w pełnym wymiarze czasu pracy obowiązującym na danym stanowisku pracy. W ocenie Sądu drugiej instancji do prac wykonywanych w spółdzielni rolniczej nie mają zastosowania przepisy dotyczące wykazu stanowisk w warunkach szczególnych wykonywanych w przemyśle chemicznym. Wykaz A w osobnym dziale zawiera prace w warunkach szczególnych w rolnictwie i przemyśle rolno-spożywczym uprawniające do nabycia wcześniejszej emerytury. Z materiału dowodowego zgromadzonego w sprawie wynika, że w magazynie spółdzielni rolniczej przechowywano m.in. środki ochrony roślin, nawozy sztuczne, węgiel i opał, pasze. Był to zatem magazyn towarów wielobranżowych. Nawet jeśli by zakwalifikować środki ochrony roślin i nawozów sztucznych do surowców pylistych, toksycznych, żrących, parzących, o których mowa w poz. 40 działu IV wykazu A, to jednak wnioskodawca musiałby zajmować się pracami magazynowymi, załadunkowymi, rozładunkowymi czy konfekcjonowaniem tego typu materiałów szkodliwych przez 8 godzin dziennie. Tymczasem, jak już wspomniano, oprócz materiałów toksycznych w magazynie przechowywano także inne towary niestanowiące zagrożenia dla zdrowia jak: pasze, zboża i inne materiały do produkcji rolnej. Także fakt, że towary transportowane były do stacji PKP wagonami kolejowymi i tam rozładowywane były przez wszystkich pracowników, a nawozy sztuczne rozładowywane były przez samych klientów spółdzielni, a wnioskodawca jedynie nadzorował ten rozładunek, świadczy o tym, że nie pracował on stale i w pełnym wymiarze czasu pracy w kontakcie ze szkodliwymi substancjami chemicznymi. Sąd Apelacyjny wskazał - za utrwalonym już w tym zakresie stanowiskiem judykatury (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 16 czerwca 2009 r., I UK 20/09 i I UK 24/09; z dnia 1 czerwca 2010 r., II UK 21/10, a także z dnia 14 marca 2013 r., I UK 547/12; niepublikowane), że przynależność pracodawcy do określonej gałęzi przemysłu ma znaczenie istotne i nie można dowolnie, z naruszeniem postanowień rozporządzenia wiązać konkretnych stanowisk pracy z branżami, do których nie zostały przypisane w tym akcie prawnym. Pracami w szczególnych warunkach nie są wszelkie prace wykonywane w narażeniu na kontakt z niekorzystnymi dla zdrowia czynnikami, lecz jedynie takie, które zostały rodzajowo wymienione w załączniku do rozporządzenia,

z przypisaniem ich do określonego działu przemysłu. Sąd Apelacyjny wskazał także, że powołana przez wnioskodawcę Uchwała nr (...) Zarządu Głównego Centralnego Z. z dnia 25 lipca 1983 r. w sprawie prac wykonywanych w szczególnych warunkach w zakładach pracy spółdzielczości rolniczej wraz z innymi aktami prawnymi rangi pod ustawowej w postaci zarządzeń resortowych ministrów obecnie już nie jest powszechnym źródłem prawa. Z dniem wejścia w życie w 1997 r. Konstytucji RP zarządzenia poszczególnych ministrów, uchwały centralnych związków spółdzielców przestały być źródłami powszechnie obowiązującego prawa. Dla uznania zatem konkretnego rodzaju lub stanowiska pracy za pracę wykonywaną w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze decydujące znaczenie ma to, czy jest to praca wymieniona w rozporządzeniu oraz w wykazach stanowiących załącznik do tego rozporządzenia. Przypomnieć też trzeba, że § 1 ust. 2 rozporządzenia zawierał, co prawda, upoważnienie dla właściwych ministrów, kierowników urzędów centralnych oraz centralnych związków spółdzielczych do ustalania w podległych i nadzorowanych zakładach stanowisk pracy, na których są wykonywane prace w szczególnych warunkach, wymienione w wykazach A i B rozporządzenia. Zauważyć należy jednak po pierwsze, że wskazane podmioty nie mogły kreować tych stanowisk pracy w sposób dowolny. Zarządzenie resortowe musiało być, wobec powyższego, dostosowane do rozporządzenia, w którym zawarty jest kompletny wykaz stanowisk pracy wykonywanej w warunkach szczególnych.

W skardze kasacyjnej od powyższego wyroku, zaskarżając go w całości, pełnomocnik wnioskodawcy zarzucił naruszenie prawa materialnego - art. 184 ustawy emerytalnej oraz § 2 i § 4 rozporządzenia, przez ich błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie, polegające na przyjęciu, że „wnioskodawca pracując na stanowisku kierownika magazynu - magazyniera środków ochrony roślin, (...) nie spełnia wymogów ujęcia okresu tejże pracy jako pracy w szczególnych warunkach (...)”, oraz przyjęcie, że „do prac wykonywanych w spółdzielni rolniczej nie mają zastosowania przepisy dotyczące wykazu stanowisk w warunkach szczególnych wykonywanych w przemyśle chemicznym”. Zarzucił także naruszenie przepisów postępowania - art. 382 k.p.c. poprzez pominięcie materiału dowodowego, które miało istotny wpływ na wynik sprawy, art. 233 § 1 k.p.c. - poprzez przyjęcie, że

praca wnioskodawcy w warunkach szczególnych jako magazyniera magazynu środków ochrony roślin, nie była wykonywana przez niego stale i w pełnym wymiarze czasu pracy oraz art. 386 § 1 k.p.c. i art. 385 k.p.c.

Pełnomocnik wnioskodawcy wniósł o uchylenie w całości zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi drugiej instancji do ponownego rozpoznania, ewentualnie uchylenie i zmianę zaskarżonego wyroku poprzez przyznanie wnioskodawcy prawa do emerytury z tytułu pracy w warunkach szczególnych od dnia 13 maja 2014 r. wraz z orzeczeniem o kosztach postępowania za wszystkie instancje.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Skarga kasacyjna nie jest usprawiedliwiona.

Sąd Najwyższy rozpoznaje skargę tylko w granicach podstawy i wskazanego zarzutu (art. 398¹³ § 1 k.p.c.). Związany jest też ustaleniami faktycznymi stanowiącymi podstawę zaskarżonego orzeczenia (art. 398¹³ § 2 k.p.c.).

Wstępnie trzeba przypomnieć, że zgodnie z art. 184 ust. 1 w związku z art. 32 ust. 1, 2 i 4 ustawy emerytalnej, ubezpieczonym urodzonym po 31 grudnia 1948 r. przysługuje emerytura po osiągnięciu wieku przewidzianego w art. 32, jeżeli w dniu wejścia w życie ustawy, tj. 1 stycznia 1999 r., osiągnęli okres zatrudnienia w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze wymagany w przepisach dotychczasowych do nabycia prawa w wieku niższym niż 65 lat dla mężczyzn oraz okres składkowy wynoszący 25 lat. Przepisy dotychczasowe w rozumieniu art. 184 ust. 1 ustawy emerytalnej to przepisy rozporządzenia z 1983 r. Według § 1 ust. 1 tego rozporządzenia, ma ono zastosowanie do pracowników wykonujących prace w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, wymienione w § 4-15 rozporządzenia oraz w wykazach stanowiących załącznik do rozporządzenia, przy czym w myśl § 2 ust. 1 okresami pracy uzasadniającymi prawo do świadczeń na zasadach określonych w rozporządzeniu są okresy, w których praca w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze jest wykonywana stale i w pełnym wymiarze czasu pracy obowiązującym na danym stanowisku pracy. Stosownie do § 4 ust. 1 rozporządzenia, pracownik, który wykonywał prace w szczególnych warunkach, wymienione w wykazie A, nabywa prawo do emerytury, jeżeli spełnia łącznie następujące warunki: 1) osiągnął wiek emerytalny wynoszący

dla mężczyzny 60 lat; 2) ma wymagany okres zatrudnienia, w tym co najmniej 15 lat pracy w szczególnych warunkach. W zaskarżonym skargą kasacyjną wyroku, Sąd drugiej instancji oceniając pracę wnioskodawcy w Spółdzielni, uznał, że jego okres pracy na stanowisku kierownika magazynu (magazyniera) środków chemicznych nie może być potraktowany tak jak okres pracy wskazany w dziale IV, poz. 40 wykazu A – stanowiącego załącznik do rozporządzenia. W wykazie A, dziale IV - w chemii pod poz. 40 wymieniono prace magazynowe, załadunkowe, rozładunkowe, transport oraz konfekcjonowanie surowców, półproduktów, wyrobów gotowych - pylistych, toksycznych, żrących, parzących i wybuchowych, jako prace wykonywane w warunkach szczególnych. Rozważając charakter pracy wnioskodawcy Sąd doszedł do wniosku, że do prac wykonywanych przez wnioskodawcę w spółdzielni rolniczej nie mają zastosowania przepisy dotyczące wykazu stanowisk w warunkach szczególnych wykonywanych w przemyśle chemicznym.

W ocenie Sądu Najwyższego stanowisko to należy uznać za prawidłowe. W wyroku z dnia 13 lipca 2016 r., I UK 218/15 (LEX nr 2108499) Sąd Najwyższy, wyraził pogląd, podzielany przez obecny skład Sądu Najwyższego, że „w świetle przepisów wykazu A, stanowiącego załącznik do rozporządzenia (...), wyodrębnienie poszczególnych prac ma charakter stanowiskowo-branżowy. Pod pozycjami zamieszczonymi w kolejnych działach wykazu wymieniono bowiem konkretne stanowiska przypisane danym branżom, uznając je za prace w szczególnych warunkach, uprawniające do niższego wieku emerytalnego. Przyporządkowanie danego rodzaju pracy do określonej branży ma istotne znaczenie dla jej kwalifikacji jako pracy w szczególnych warunkach. Usystematyzowanie prac o znacznej szkodliwości i uciążliwości i przypisanie ich do oddzielnych działów oraz poszczególnych stanowisk w ramach gałęzi gospodarki nie jest przypadkowe, gdyż należy przyjąć, że konkretne stanowisko narażone jest na ekspozycję na czynniki szkodliwe w stopniu mniejszym lub większym w zależności od tego, w którym dziale gospodarki jest umiejscowione. Konieczny jest bezpośredni związek wykonywanej pracy z procesem technologicznym właściwym dla danego działu gospodarki”. Oznacza to, że przynależność pracodawcy do określonej gałęzi (branży) gospodarki ma znaczenie istotne i nie można dowolnie, z

naruszeniem postanowień rozporządzenia, wiązać konkretnych stanowisk pracy z branżami, do których nie zostały przypisane w tym akcie prawnym. Biorąc pod uwagę treść art. 32 ust. 2 ustawy emerytalnej, należy przede wszystkim stwierdzić (ustalić i ocenić), czy konkretne stanowisko narażone jest na ekspozycję na czynniki szkodliwe w różnym stopniu w zależności od tego, w którym dziale przemysłu (gospodarki) jest umiejscowione. Jedynie w sytuacji, gdy stopień szkodliwości czy uciążliwości danego rodzaju pracy nie wykazuje żadnych różnic w zależności od branży, w której jest ona wykonywana, brak jest podstaw do zanegowania świadczenia jej w warunkach szczególnych tylko dlatego, że w załączniku do rozporządzenia została przyporządkowana do innego działu przemysłu (gospodarki). Jeżeli bowiem pracownik w ramach swoich obowiązków stale i w pełnym wymiarze czasu pracy narażony był na działanie tych samych czynników, na które narażeni byli pracownicy innego działu, w ramach którego to działu takie same prace zaliczane są do pracy w szczególnych warunkach, to różnicowanie tych stanowisk pracy musiałoby być uznane za naruszające zasadę równości w zakresie uprawnień do ubezpieczenia społecznego pracowników wykonujących taką samą pracę. W rozpoznawanej sprawie nie sposób uznać, że praca wnioskodawcy na stanowisku magazyniera w magazynie środków chemicznych Spółdzielni była tożsama z pracą wskazaną w wykazie A, dziale IV - w chemii, pod poz. 40. Zgodnie z niezakwestionowanymi skutecznie w skardze kasacyjnej ustaleniami faktycznymi, w magazynie spółdzielni rolniczej przechowywano m.in. środki ochrony roślin, nawozy sztuczne, węgiel i opał, pasze. Był to zatem magazyn towarów wielobranżowych. Ponadto nawet jeśli zakwalifikować środki ochrony roślin i nawozów sztucznych do surowców pylistych, toksycznych, żrących, parzących, to należy podkreślić, że wnioskodawca musiałby zajmować się pracami magazynowymi, załadunkowymi, rozładunkowymi czy konfekcjonowaniem tego typu materiałów szkodliwych przez 8 godzin dziennie. Natomiast według ustaleń faktycznych towary transportowane były do stacji PKP wagonami kolejowymi i tam rozładowywane były przez wszystkich pracowników, a nawozy sztuczne rozładowywane były przez samych klientów spółdzielni, a wnioskodawca jedynie nadzorował ten rozładunek, co świadczy o tym, że nie pracował stale i w pełnym wymiarze czasu pracy w kontakcie ze szkodliwymi

substancjami chemicznymi. Należy podkreślić, że zgodnie z orzecznictwem Sądu Najwyższego, nie jest dopuszczalne uwzględnianie do okresów pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze wykonywanej stale i w pełnym wymiarze czasu pracy wymaganych do nabycia prawa do emerytury w niższym wieku emerytalnym, innych równocześnie wykonywanych prac w ramach dobowej miary czasu pracy, które nie oddziaływały szkodliwie na organizm pracownika, przez co tak zatrudniony nie spełniał koniecznego warunku dla uzyskania wcześniejszych uprawnień emerytalnych, jakim było stałe wykonywanie pracy szkodliwej w pełnym wymiarze czasu pracy obowiązującym na zajmowanym stanowisku pracy (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 4 czerwca 2008 r., II UK 306/07, (OSNP 2009 nr 21 – 22, poz. 290). Podobnie wypowiedział się Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 7 lutego 2012 r., I UK 227/11 (niepublikowany), wskazując, że z przywileju przejścia na emeryturę w niższym wieku emerytalnym, przysługującego pracownikom zatrudnionym w szczególnych warunkach korzystać wyłącznie pracownicy, którzy byli rzeczywiście zatrudnieni stale i w pełnym wymiarze czasu pracy w szkodliwych warunkach pracy.

Okoliczności te trafnie uwzględnił i ocenił Sąd Apelacyjny w skarżonym wyroku, stąd Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c.

r.g.